

EVOLUȚIA POLITICĂ ȘI ECONOMICĂ A OLTENIEI ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA

LAURENȚIU RADU *

Abstract: In the second half of the 19th century, Oltenia experienced important political and economic developments. The cities of Oltenia grew from a demographic point of view, under the influence of economic factors, becoming real political, administrative, military and cultural centers. The modernization process was slow, because the great nobility, which represented a decision-making factor in the political and economic life of the region, argued that agriculture should remain the basic economic branch of Oltenia.

During the reign of Alexandru Ioan Cuza (1859-1866), Oltenia asserted itself as an important political and economic nucleus, joining the program of modernization of society proposed by the ruler. Later, Oltenia was in the middle of the military events of 1877-1878, the soldiers from Oltenia constituting a dynamic presence during the entire period of the war, in the struggle of the Romanian nation to conquer independence.

Towards the end of the 19th century, the cities of Oltenia turned to the forms of commercial capitalism, while the peasantry went through an extensive process of impoverishment.

Keywords: Oltenia Region, industrialization, modernization, political regime, reform.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, regiunea Oltenia a devenit martora unor schimbări politice, economice și sociale esențiale. După cum știm, în procesul de formare a unei națiuni, domeniul politic este un factor decizional important, iar rolul său este de a oferi cadrul necesar dezvoltării și afirmării naționale. În ceea ce privește mișcarea politică națională, trebuie să avem în vedere împrejurările geopolitice în care s-a desfășurat, ele fiind acelea care i-au impus programul și limitele de aplicare a acestuia. Aceste împrejurări explică și măsura în care acumulările identitare, solidaritatea etnică și coeziunea națională, ca factori propulsivi, au influențat acțiunile politice în momentele decisive ale istoriei naționale (1848, 1859, 1866 și 1878).

Dezvoltarea relațiilor de schimb comercial și adaptarea economiei la condițiile pieței, constituirea pieței naționale, creșterea numărului satelor, târgurilor și orașelor, noile funcții ale acestora, sporirea populației sătești și orășenești, diferențierea acesteia, noua compoziție a boierimii, sporirea ponderii burgheziei și a îndeletnicirilor burgheze,

* Cercetător științific III, dr., Institutul de Cercetări Socio-Umane din Craiova „C.S. Nicolăescu-Plopșor”, al Academiei Române; e-mail: xpatrick2013@yahoo.com.

locul ocupat în societate de comerț și de meșteșuguri conferă societății românești, pe parcursul secolului al XIX-lea, un aspect dinamic, complex. Concomitent, au fost stabilite noi raporturi și rânduiele, prin intermediul cărora modernizarea a devenit o preocupare firească, ce va contribui la dispariția anumitor bariere și înlocuirea cu practici mai adecvate a vechilor obiceiuri și forme de organizare¹.

Către jumătatea secolului al XIX-lea, societatea românească a cunoscut importante prefaceri de ordin politic, economic, social și cultural. Cu toate acestea, procesul de modernizare a fost lent, deoarece marea boierime, care reprezenta un factor de decizie politică și economică, promova ideea că regiunea Olteniei nu se poate axa decât pe agricultură. Marii proprietari, lipsiți de viziune economică modernă și neavând capital lichid, exploatau posesiunile agrare prin intermediul țărănimii, obținând un profit semnificativ din activitatea de comercializare a cerealelor. Drept urmare, agricultura a continuat să fie ramura economică de bază în Oltenia. Extinderea suprafețelor cultivate, dezvoltarea agriculturii cu caracter comercial au generat, totodată, un spor considerabil al obligațiilor țărănimii, dincolo de prevederile oficiale. Abia în anul 1851, autoritățile au elaborat noi reglementări agrare, care au fost aplicate din anul următor, prin care s-au legiferat raporturile dintre proprietari și țărani, prin înlăturarea abuzurilor din sfera acestor relații².

În comparație cu celelalte laturi ale procesului dezvoltării, demografică și agrară, industria a cunoscut o dezvoltare mai puțin spectaculoasă. Industria necesita capital, inițiativă, materie primă, forță de muncă liberă, sprijin economic și, nu în ultimul rând, stabilitate, atribute care, însă, lipseau. În ceea ce privește comerțul, desființarea monopolului economic otoman din prima jumătate a secolului al XIX-lea a favorizat procesul integrării spațiului românesc în circuitul comerțului european.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, orașele din Oltenia au crescut ca număr de locuitori, sub influența apariției și extinderii unităților economice și industriale sau a factorilor centralizatori ai unor procese comerciale și bancare de anvergură, ce vizau valorificarea bogăției agricole din zonă. Densitatea faptelor umane, individuale și de grup, a dat orașelor atribute de cultură și civilizație moderne și funcții diverse ce s-au concretizat în producție, comerț, consum, în centre politice, administrative, militare, rezidențiale, turistice și culturale. În această perioadă, factorii demografici, economici și financiari, adăugați cadrului instituțional statal și mediului natural al zonei, în continuitate, interferență, și administrație modernă după modelul occidental, au creat o nouă specificitate orașelor din Oltenia. Cu toate acestea, evoluția orașelor nu a avut numai un caracter ascendent. După 1859, pe fondul reformelor

¹ Gheorghe Platon, *Românii în veacul construcției naționale. Națiune, frământări, mișcări sociale și politice, program național*, București, Editura Enciclopedică, 2005, p. 56.

² Prin conținutul lor, aceste legiuiri agrare s-au plasat pe linia tendinței de rezolvare a problemei agrare în spiritul intereselor proprietarilor de pământ, adică țărani clăcași puteau scăpa, prin răscumpărare, de servituțile față de boieri, putându-se muta de pe moșii. Însă, aceste soluții nu vor marca o schimbare reală în viața țărănimii și nici în sfera relațiilor agrare. Vezi Nicolae Isar, *Istoria modernă a românilor*, ediția a II-a, partea a II-a: 1848–1878, București, Editura Fundației „România de Măine”, 2005, p. 13.

modernizatoare, impactul a fost greu de deslușit. Inerțiile și mentalul epocii anterioare au determinat stagnare, după cucerirea Independenței de stat, energiile naționale și, implicit, cele comunitare, au impus un ritm de creație urbanistică nemaîntâlnit până atunci³.

Din punct de vedere politic, după semnarea Convenției de la Balta-Liman (aprilie–mai 1849)⁴, domnitorul Barbu Dimitrie Știrbei (1849–1856), provenit din rândurile partidei conservator-moderate, s-a ocupat cu prioritate, de restabilirea ordinii interne a statului⁵, făcând practic „inutilă prezența armatelor de ocupație, în condițiile restabilirii climatului social”⁶. La jumătatea secolului al XIX-lea, Craiova se înscria într-un proces accelerat de urbanizare, în ciuda faptului că mult timp, orașul va avea aspectul unei „adunări de târguri”, în care se dezvoltau meșteșugăria și atelierile aparținând „cooperăției capitaliste simple”, profilul lor fiind oarecum specializat pe vechile îndeletniciri ale târgului feudal Craiova: tăbăcirea pieilor, confecții uzuale, frângerii și unelte agricole⁷. Majoritatea populației orașului locuia în mahalale, legate de centrul urbei prin drumuri radiale, iar în zona centrală, pavată începând din anul 1835, s-au construit clădiri noi, civile și administrative, șosele amenajate și grădini⁸. Către finalul domniei lui Barbu D. Știrbei, în structura socială a Craiovei au intervenit unele modificări, astfel că, „din cele 3350 de familii băștinașe, primul loc îl dețineau patentarii, elemente ale burgheziei; în ordine numerică, urmau țăranii birnici, calfele și ucenicii patentarilor, ultimii reprezentând categoria socială aflată în formare”⁹. Această structură a fost importantă atât în evenimentele desfășurate în anul 1859, cât și în cele ulterioare, mai ales în timpul revoltei din anul 1860. Confruntat cu două partide boierești rivale, care înclinau fie spre Imperiul Otoman, fie spre Imperiul Țarist, domnitorul s-a aflat în scurt timp în situația de a nu fi considerat în totalitate loial de către ambele puteri, iar în octombrie 1853, când Principatele sunt ocupate iarăși de

³ Gabriel Croitoru, *Opinii istoriografice privind evoluția urbană a orașelor din Oltenia 1859–1916*, în „Arhivele Olteniei”, Serie Nouă, nr. 24, 2010, p. 113–120.

⁴ Pentru textul Convenției de la Balta-Liman, a se vedea: *Relațiile internaționale ale României în texte și documente (1368–1900). Culegere selectivă de tratate, acorduri, convenții și alte acte cu caracter internațional*, lucrare întocmită de prof.univ.dr.doc. Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu, Gheorghe Gheorghe, București, Editura Politică, 1971, p. 325–329; Ștefan Pascu, Liviu Maior, *Culegere de texte pentru istoria României*, vol. I, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1977, p. 188–190; Bogdan Murgescu (coordonator), *Istoria României în texte*, București, Editura Corint, 2001, p. 171–172; Iulian Oncescu, *Texte și documente privind istoria modernă a românilor (1774–1918)*, ediția a 2-a, Târgoviște, Editura „Cetatea de Scaun”, 2011, p. 256–258.

⁵ Anastasie Iordache, *Principatele Române în epoca modernă*, vol. II – *Administrația regulamentară și tranziția la statul de drept (1831–1859)*, București, Editura Albatros, 1998, p. 235–236.

⁶ Dumitru Cojocaru, *Legislația în timpul domniei lui Barbu Știrbei*, în „Analele Universității din Craiova”, Seria Istorie, Anul XVI, Nr. 1(19)/2011, p. 103.

⁷ *Istoria Craiovei*, colectivul de autori: Titu Georgescu, Constantin Bărbăcioru, Florea Firan, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1977, p. 45.

⁸ Alex Mihai Stoenescu, *Istoria Olteniei*, București, Editura RAO, 2011, p. 240.

⁹ *Istoria Craiovei*, p. 47–48.

trupele țariste, ca urmare a declanșării Războiului Crimeii, el se refugiază la Viena, revenind în toamna anului 1854, cu ajutor austriac și otoman¹⁰.

Răscoala grănicerilor și a țăranilor apărută pe fondul declanșării Războiului Crimeii, a avut drept principală cauză ocupația străină, iar majoritatea obligațiilor privind aprovizionarea și transporturile oștirilor țariste au căzut în sarcina exclusivă a țărănimii¹¹.

Pentru a îngreuna situația domnitorului, Poarta otomană a început demersurile și a acționat pentru întoarcerea în țară a revoluționarilor exilați în anul 1848. Această grupare, care reprezenta aripa radicală a politicii românești, în mod constant îl prezenta pe Știrbei ca fiind un retrograd, deși concepția sa despre rezolvarea problemelor fundamentale ale țării – unirea și independența – s-a conturat în jurul unei doctrine a realismului. Însă, în acele momente de agitație, realismul domnitorului nu putea fi considerat o soluție viabilă. Mai mult, pentru a se putea deschide calea unificării rapide și a independenței, s-a considerat că domnitorul Barbu Știrbei trebuia să părăsească tronul¹².

Ca urmare, prin Tratatul de la Paris din 18/30 martie 1856, după îndepărtarea protectoratului țarist, Principatele Române, deși erau sub suveranitate otomană, au intrat sub protectoratul Marilor Puteri, așa cum își doreau revoluționarii pașoptiști¹³. Aflat peste hotare, în Franța, fostul domnitor oltean a continuat să pledeze pentru cauza Unirii Principatelor, pentru că, „deși de sorginte oligarhică, conservatorismul lui Barbu Știrbei viza cu precădere sectoarele administrative și sociale, nu și problema națională”¹⁴. Încă de la începutul anului 1856, când se deschidea Conferința Ambasadorilor de la Constantinopol pentru pregătirea Congresului de la Paris, domnitorul a înaintat factorilor de decizie de la Paris un memoriu în care se contura proiectul statutului internațional viitor al României, așa cum a rezistat el timp de mai multe decenii, până în anul 1941. Fostul domnitor menționa faptul că, Unirea Principatelor într-un stat neatârnat, precum Belgia, ar aduce acestui stat integritatea, neutralitatea și inviolabilitatea dorite, ca elemente de bază ale dreptului european, obținând în același timp, un statut nou în relațiile cu Rusia și Turcia¹⁵.

¹⁰ Cornel I. Scafeș, Vladimir Zodian, *Barbu Știrbei*, București, Editura Militară, 1981, p. 82.

¹¹ Dinică Ciobotea, Vladimir Osiac, *Craiova și mișcarea unionistă din Principate în anii 1856–1857*, în *Paradigmele istoriei*, vol. I, Iași, Editura Demiurg, 2009, p. 108.

¹² Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, p. 240–241.

¹³ Gheorghe Platon, *op. cit.*, p. 330–331; Nicolae Ciachir, *Marile Puteri și România (1856–1947)*, București, Editura Albatros, 1996, p. 49. Pentru textul Tratatului general de pace între Austria, Franța, Marea Britanie, Prusia, Rusia, Sardinia și Poarta Otomană de la Paris din 18/30 martie 1856, a se vedea: *Românii la 1859. Unirea Principatelor Române în conștiința europeană. Documente externe*, vol. I, ediție de documente întocmită de Vasile Arimia și colab., București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984, p. 56–58; *Relațiile internaționale ale României în texte și documente (1368–1900)*..., p. 329–331; Ștefan Pascu, Liviu Maior, *op. cit.*, p. 195–200; Bogdan Murgescu (coordonator), *op. cit.*, p. 172–173; Iulian Oncescu, *op. cit.*, p. 275–279.

¹⁴ Cornel I. Scafeș, Vladimir Zodian, *op. cit.*, p. 172.

¹⁵ Nicolae Iorga, *Viața și domnia lui Barbu Dimitrie Știrbei, domn al Țerii Românești (1849–1856)*, București, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, 1905, p. 76.

Dacă în perioada 1821–1848, Oltenia s-a situat în centrul procesului revoluționar, după această perioadă ea s-a deplasat, ca zonă de interes, spre margine. În afara fenomenului modernizării relative a regiunii, aceasta ieșea practic de pe traseul principal al desăvârșirii statale. Într-adevăr, se poate constata că, după eșecul Revoluției din 1848, axa de forță a partidei naționale s-a mutat de pe traseul Craiova–București, pe traseul Iași–București. Concomitent, se poate identifica un avans ideologic și doctrinar al Moldovei, care avea și viziunea mult mai avansată și realistă a domnitorului străin, în timp ce Oltenia avea aceeași soluție și anume, Bibeștii¹⁶. „Dorințele românilor” – programul unionist craiovean – a rămas un document aproape necunoscut¹⁷, iar la alegerile pentru Adunarea ad-hoc din septembrie 1857, la Colegiul I au câștigat cei doi foști domnitori, Bibescu și Știrbei, la Colegiul II, Petrache Cernătescu, un necunoscut, și abia la Colegiul III, Nicolae Pleșoianu și un alt necunoscut, Grigore Lăceanu¹⁸. Desigur, aceștia aveau o popularitate pe plan local, însă în planul general al Unirii, rolul lor a fost redus. Moldova a reușit să constituie, în perioada 1856–1859, o partidă națională și unionistă coerentă, bine relaționată în societate, liberă să acționeze public, în vreme ce la Craiova încă se mai lucra în grupări secrete, iar forța militară nu mai reprezenta un element de identitate locală, ci devenise parte a armatei naționale. Având în vedere cele menționate, putem afirma că, adevăratul centru al propagandei și luptei unioniste a fost, fără îndoială, capitala Moldovei¹⁹.

Un alt element care trebuie avut în vedere este și acela că marile personalități ale Unirii nu erau olteni, reprezentanții Olteniei fiind plasați pe un loc secundar. Baza de putere electorală prin natura prevederilor firmanului electoral din 1857, cu care se organizau alegerile și urma a se convoca Adunările ad-hoc, se afla acum în orașe, iar oltenii nu puteau prezenta un bazin naționalist maturizat politic decât la Craiova. În plus, ca o consecință a acestui fenomen de ieșire a Olteniei din centrul procesului de unificare statală, trebuie arătat că tocmai această micșorare a importanței sale a lăsat în urma Unirii o serie de probleme politice, economice și sociale nerezolvate²⁰.

După cum se cunoaște, primul „act” al Unirii s-a petrecut la 5 ianuarie 1859, la Iași, pentru că acolo partidă națională era cea mai puternică. La București, în confruntarea dintre conservatorii aliați în jurul lui Bibescu și partidă națională, existau mari dubii asupra unei victorii. Bibescu păstra, de asemenea, și un grup de aderenți inclusiv la Craiova, de unde, de fapt, își pornise campania politică în primăvara anului 1857. În seara zilei de 22 ianuarie 1859, a avut loc în sala Teatrului Theodorini din Craiova o manifestație a filialei locale a partidei naționale împotriva lui Bibescu, care s-a terminat cu câteva arestări²¹.

¹⁶ Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, p. 242.

¹⁷ Luchian Deaconu, Otilia Gherghe, *Oltenia și Unirea Principatelor*, Craiova, Editura Aius, 1999, p. 18.

¹⁸ *Ibidem*, p. 66–67.

¹⁹ Mihai Cojocariu, *Partida națională și constituirea statului român (1856–1859)*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1995, p. 341.

²⁰ Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, p. 242–243.

²¹ *Istoria Craiovei*, p. 62.

Pentru momentul alegerilor de la București, gruparea liberal-radicală a apelat la o mișcare violentă, la care a participat un grup însemnat de țărani. Motivul pentru care au fost nevoiți liberalii să apeleze la această acțiune riscantă a fost acela că partida conservatoare deținea la acel moment, majoritatea în Adunare (46 de voturi din 72 de mandate). Iritați peste măsură de această realitate, liderii liberali au lansat mesajul unor alegeri falsificate și al deteriorării votului sub amenințare. Dispozitivul de presiune creat de liderii liberali a acționat prin diverse grupuri de orășeni care s-au reunit pe Dealul Mitropoliei, pentru a forța alegerea candidatului unionist. Acțiunea a avut menirea de a crea o presiune substanțială asupra Adunării pentru a impune alegerea lui Nicolae Golescu pe tronul Țării Românești, deși în secret, au fost purtate negocieri cu delegații moldoveni sosiți la București²².

Alegerea lui Alexandru Ioan Cuza a fost rezultatul negocierilor politice și al compromisului dintre liberali și conservatori din noaptea de 23 spre 24 ianuarie 1859²³, astfel că, a doua zi domnul moldovean a fost votat de o Adunare care nu își schimbase radical configurația și care a exercitat doar un act formal. În mod evident, o alegere de domnitor prin intermediul unei mișcări revoluționare nu putea fi recunoscută de cineva, inclusiv de Franța²⁴.

Domnia lui Alexandru I. Cuza și-a regăsit sensurile și dinamica economică, legislativă, administrativă, culturală și în evoluția și trăsăturile societății civile din județele Olteniei, important suport politic și social al programului de modernizare a României anilor 1859–1866. Confruntarea dintre forțele liberale și opoziția boierimii locale a crescut în intensitate pe măsură ce programul de consolidare internă și externă a tânărului stat român a luat forme tot mai clare²⁵.

La scurt timp după alegerea lui Alexandru I. Cuza la domnia celor două Principate, în Oltenia au început problemele. Domnitorul a vizitat județele Olteniei în iunie 1859, cu mai multe scopuri politice și militare: încercarea de a diminua influența familiei Bibescu și de a bloca o posibilă acțiune împotriva noii domnii; constatarea situației dificile în care se găsea țărănimea și care constituia un potențial prea mare de revoltă; nivelul de organizare, dotare și pregătire a trupelor din Oltenia pentru tabăra de la Florești; posibilitatea unei intervenții în Serbia. Îngrijorat de situația țărănimii, Cuza a trimis în județele Olteniei comisii de cercetare, care aveau drept obiectiv investigarea abuzurilor împotriva țăranilor făcute de boieri, în primul rând ale adepților lui Bibescu²⁶. În ciuda entuziasmului cu care a fost primită Unirea la Craiova, era evident că populația Olteniei trecea prin reale dificultăți economice și sociale.

²² *Români la 1859...*, vol. I, p. 342.

²³ Dan Berindei, *Epoca Unirii*, ediție revăzută și adăugită, București, Editura Corint, 2000, p. 85–92.

²⁴ Ionel Gal, *Informații documentare externe referitoare la ecoul internațional al Unirii Principatelor*, în *Unirea Principatelor și Puterile Europene*, București, Editura Academiei R.S.R., 1984, p. 172–173.

²⁵ Luchian Deaconu, Otilia Gherghe, *op. cit.*, p. 101.

²⁶ Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, p. 246.

Primele măsuri pe care a trebuit să le ia domnitorul Cuza erau legate de găsirea resurselor financiare necesare susținerii economiei noului stat și găsirea fondurilor pentru lansarea reformelor structurale. O anume contribuție, impozitul pe cotitate rezultat al Legii patentelor, a ridicat populația de comercianți și de meseriași din Craiova într-o revoltă, care a luat un aspect insurecțional începând cu data de 6 noiembrie 1860. Sursa politică a situației de criză din noiembrie 1860 s-a aflat în schimbările dese de guvern și în imposibilitatea de a da coerență măsurilor reformiste cerute atât de Convenția de la Paris, cât și de programul noului domn.

Proiectul Legii patentelor a fost lansat în timpul primului guvern Ion Ghica (11 octombrie 1859 – 28 mai 1860), sub autoritatea ministrului de finanțe Constantin Steriade, guvern care avea în componența sa doar patru miniștri, restul funcțiilor fiind ocupate ad-interim fie de prim-ministrul Ion Ghica, fie de alți miniștri din cei patru²⁷. Guvernele care au urmat, conduse de Nicolae Golescu și Manolache Costache Epureanu, au preluat lista legilor pregătite de guvernul Ghica, încercând o armonizare a acestora. Până la urmă, au rămas să se înfrunte interesele divergente ale grupărilor de stânga și de dreapta, în ceea ce privește Legea patentelor și Legea impozitului funciar. Dreapta, reprezentată strălucit de Barbu Catargiu, a acționat mult mai calculat și mai inteligent decât gruparea lui Ion C. Brătianu, condiționând mărirea contribuției proprietarilor de stabilirea proprietății lor, subiect central atacat violent de către liberali. Lovind punctul nevralgic al proprietății agricole, aducătoare de venituri substanțiale la buget, Catargiu a reușit să debalanseze o mare parte a efortului fiscal pe Legea patentelor și să diminueze cuantumul contribuției proprietarilor prin Legea impozitului funciar²⁸. Practic, fenomenul financiar aflat atunci în derulare era lărgirea și ridicarea bazei de impozitare, care afecta tocmai categoria socială de mijloc, aflată în plin proces de formare și de consolidare²⁹. În plus, peste măsurile fiscale nechibzuite aplicate românilor a venit și un important capital evreiesc. Puternic și bine organizat, acesta a ocupat locul categoriei de mijloc cu mai mare ușurință ca în alte state central-europene, fiind și mult mai dinamic și capabil să blocheze măsurile fiscale guvernamentale prin mecanisme de piață adaptate condițiilor economico-sociale³⁰.

Legea patentelor a fost dezbătută în ședința Adunării din 5 septembrie 1860 și votată la 7 septembrie. În lunile care au urmat, liberalii au pierdut inițiativa, fiind loviți de adversarii politici exact în zona bazei lor de susținători. Ancheta declanșată după

²⁷ Stelian Neagoe, *Istoria guvernelor României*, București, Editura Machiavelli, 1995, p. 19–20.

²⁸ Dan Berindei, *Frământările orășenești din noiembrie 1860 în Țara Românească. Turburările de la Craiova și Ploiești*, în „Studii și articole de istorie”, I, București, Societatea de Științe Istorice și Filologice din R.P.R., 1956, p. 276–277.

²⁹ Micii meseriași, negustorii, comercianții, lucrătorii breslelor din care trebuia să se ridice baza socială a burgheziei erau loviți direct și împiedicați să mai prospere, veniturile suplimentare fiind diminuate substanțial prin noul impozit; Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, p. 247.

³⁰ Georgeta Ghionea, *Repere social-economice în evoluția urbană a orașului Craiova. Întreprinzători evrei (secolul al XIX-lea – prima jumătate a secolului al XX-lea)*, în „Arhivele Olteniei”, Serie Nouă, nr. 33, 2019, p. 118–120.

consumarea evenimentelor de la Craiova nu a recunoscut oficial implicarea dreptei în instigarea violențelor, dar numeroase mărturii colaterale au arătat că lovitura a fost premeditată și extrem de inteligent pusă în aplicare. Dreapta politică a exploatat perfect neputința liberalilor de a satisface promisiunile făcute categoriei mijlocii și a marșat decisiv pe lovitura dată de Legea patentelor tocmai acestei pături sociale³¹. În octombrie 1860, municipalitatea craioveană a intenționat să creeze venituri suplimentare, printr-o nouă impunere fiscală. În fața protestului energic al categoriilor mijlocii și sărace ale orașului, prefectul Gheorghe Marghiloman a decis arestarea conducătorilor mișcării, în noaptea de 6–7 noiembrie 1860, sperând să pună astfel capăt manifestațiilor ce țineau de aproape două săptămâni³². Efectul a fost contrariu. A doua zi, un număr mare de craioveni a venit la prefectură cerând eliberarea celor arestați, dar au fost întâmpinați de către armată cu focuri de arme³³. Curând, au apărut și primele victime. Guvernul de la București, alarmat de escaladarea ciocnirilor din Craiova, a ordonat concentrarea de trupe din alte județe, care au început să se deplaseze imediat spre capitala Olteniei. Spre seară, s-a declanșat la Craiova o ploaie violentă urmată de îngheț, condiții care au dus la risipirea insurgenților. Prefectul a încercat să liniștească demonstrații tipărind proclamații prin care cerea să se respecte legea și ordinea, amenințând pe cei care vor continua să se răzvrătească. Proclamațiile au fost rupte și mulțimea a atacat din nou sediul prefecturii, fără alt rezultat în afară de noi victime. Cifra totală a morților s-a ridicat la 13, dar se pare că ea a fost mult mai mare, iar a răniților, peste 40³⁴.

Primind noi întăriri (1.054 militari, dintre care 416 infanteriști și 638 jandarmi), prefectul a trecut la contraofensivă, scoțând în stradă detașamente de dorobanți pentru a reprimă mișcarea. Intervenția generalului Gheorghe Magheru, care se bucura încă de popularitate, a adus liniște. Administrația continua să se teamă că demonstrații vor relua lupta și, procedând la noi concentrări de trupe în Craiova, a instituit starea de asediu³⁵.

După ce spiritele au fost liniștite s-a trecut la declanșarea unei anchete oficiale.

Cercetările au dus repede la un număr de conspiratori asociați cu partida conservatorilor, dintre care merită citați: Grigore Bibescu Brâncoveanu (fiul fostului domnitor), colonelul Nicolae Bibescu (alt fiu al lui Gheorghe Bibescu, deputat de Gorj) și procurorul Ioan Deșliu. Ar fi de remarcat aici că instituțiile statului au fost surprinse în etapa lor de pionierat³⁶ de libertățile proclamate în 1848 și în 1859, pentru cetățenii români.

³¹ Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, p. 247–248.

³² Dan Berindei, *art. cit.*, p. 280–281; vezi și *Istoria Craiovei*, p. 66.

³³ M. Theodorian-Carada, *Răscoale în Craiova*, în „Arhivele Olteniei”, anul IV, nr. 18–19, Craiova, martie–iunie 1925, p. 125.

³⁴ *Istoria Craiovei*, p. 67.

³⁵ Dan Berindei, *art. cit.*, p. 289–290.

³⁶ În acest sens, ar fi de menționat faptul că, în urma tulburărilor petrecute la Craiova și Ploiești în anul 1860, Ministerul de Interne a cerut ca Poliția să fie „cu energie neadormită”, dar și cu „moderație și cumpănire” în supravegherea și menținerea ordinii; Constantin Nicolescu, Dinică Ciobotea, Emilian Cojocaru, Ion Zărzără, *Din istoria instituției Poliției în județul Dolj*, vol. I – până la anul 1878, Craiova, Editura MJM, 2014, p. 105.

Implicarea politică în acest eveniment sângeros va face ca procesul să eșueze lamentabil, producând mai întâi o diminuare treptată a numărului celor reținuți pentru cercetare și continuând cu dezincriminarea agitatorilor, datorită legăturii lor cu grupările politice³⁷. Evenimentele petrecute la Craiova în toamna anului 1860, alături de mișcările care au avut loc în aceeași vreme la Ploiești, au avut menirea să atragă atenția, încă de pe atunci, domnitorului Alexandru I. Cuza și personalităților politice progresiste care îl înconjurau, asupra necesității lărgirii bazei sociale a regimului politic. Drumul spre constituirea și consolidarea instituțiilor moderne, spre dezvoltarea orașelor, spre pregătirea condițiilor pentru cucerirea independenței de stat, a presupus numeroase și grele sacrificii³⁸.

Cu toate că politica administrației locale nu a suferit modificări radicale în urma evenimentelor petrecute în 1860, populația Olteniei a înțeles tactica urmată de domnitor și importanța majoră a consolidării statului național în direcția democratizării statului român.

În ianuarie 1862, atunci când s-a încheiat procesul de desăvârșire a unității politice și administrative a Principatelor Unite, pentru care domnitorul Cuza depusese mari eforturi, acesta a primit o telegramă semnată de aproape 500 de craioveni, care l-au felicitat pentru modul cum a știut să realizeze acest act, fiind „însuflețit, totdeauna, de cel mai curat și mai înțelept patriotism”. Totodată, semnatarii i-au transmis „omagiile celui mai credincios devotament” și a celei mai vii recunoștințe și „încredințarea cea mai nestrămutată că toți fiii Oltului își iubesc patria lor și o vor apăra”³⁹.

În intervalul 1862–1864, viața politică a Olteniei a fost puternic dominată de problema fundamentală a acelei perioade, și anume reforma, de înlăturarea căreia depindea însuși viitorul națiunii. Regiunea a fost în acești ani, terenul unor aprige confruntări sociale, legate de încercările boierimii de a împiedica împrăștierea țărănilor. Orașenii, fiind interesați în slăbirea puterii economice a boierimii, îndepărtarea dominației politice oligarhice a acesteia și democratizarea vieții politice, au sprijinit lupta domnitorului pentru adoptarea Legii rurale⁴⁰.

Lovitura de stat din 2 mai 1864 a deschis drumul reformei agrare și electorale⁴¹, fiind aprobată cu entuziasm de populația Craiovei prin plebiscit. Chemați să se pronunțe în cadrul plebiscitului național din 10-14 mai 1864, asupra Legii electorale și al Statutului dezvoltător, românii au validat cu entuziasm aceste hotărâri istorice care puteau consolida dezvoltarea statului român. Răspunsul dat de craioveni cu această ocazie a fost unul extraordinar. Ziua de 6 mai 1864 a fost unul

³⁷ Alex Mihai Stoenescu, *op. cit.*, p. 249–250.

³⁸ Luchian C. Deaconu, Otilia E. Gherghe, *Craiova 1859–1878. De la Alexandru Ioan Cuza la Carol I*, Craiova, Editura Sitech, 2000, p. 147.

³⁹ *Istoria Craiovei*, p. 67.

⁴⁰ Dan Berindei, *Epoca Unirii*, p. 168–169.

⁴¹ Pentru a anihila împotrivirea forțelor care se opuneau reformelor electorală și rurală, domnitorul Alexandru I. Cuza a fost nevoit să dizolve, prin cunoscuta lovitură de stat din mai 1864, Adunarea electivă. Totodată, a fost promulgat *Statutul dezvoltător* al Convenției din 7/19 august 1858, noua constituție prin care puterea domnului a fost consolidată; *Ibidem*, p. 112–113.

din acele momente care au exprimat, prin manifestările organizate, adeziunea totală și sprijinul necondiționat pe care craiovenii l-au acordat politicii promovate de domnitorul Cuza⁴².

Îndepărtarea de la tron a lui Alexandru I. Cuza, în urma unei „conspirații” politico-militare bine organizate⁴³ și aducerea pe tron a dinastiei de Hohenzollern au provocat mari nemulțumiri în rândurile populației oltene, care au culminat cu izbucnirea unor puternice mișcări ale țăranilor și grănicerilor, ale căror revendicări erau readucerea lui Cuza și aplicarea corectă a reformei rurale⁴⁴. Aceste mișcări, care au găsit un sprijin important în rândul populației din Oltenia, deschideau în acest fel seria mișcărilor antidinastice și antimonarhice chiar de la instalarea lui Carol I pe tronul României⁴⁵. În ciuda acestor aspecte, în primăvara anului 1867, Carol I a efectuat prima vizită în județele Olteniei. După ce a vizitat județele Argeș, Vâlcea, Gorj și Mehedinți, Carol I a străbătut Dunărea, de la Turnu Severin la Calafat, îndreptându-se spre Craiova. Prima vizită a domnitorului Carol I în județul Dolj a fost pregătită de autoritățile locale cu multă atenție, acesta fiind extrem de încântat de primirea deosebită pe care i-au făcut-o locuitorii Craiovei⁴⁶.

Începând cu anul 1871, odată cu venirea la putere a guvernului conservator condus de Lascăr Catargiu⁴⁷, moșierimea a reușit pentru mai bine de cinci ani să controleze viața politico-administrativă a Olteniei, utilizând mijloace vechi de conducere. Astfel, după câțiva ani de avânt economic, viața economică a Olteniei a început să stagneze. Criza economică începută în anul 1873 a accentuat această stare, viața economică a regiunii depinzând prea mult de producția agricolă⁴⁸.

După 1866, la nivelul Olteniei, industrializarea a fost accelerată prin adoptarea unei legislații care favoriza destul de mult capitalul străin, în dauna celui autohton. Legislația, însă, nu îi proteja pe muncitori, ei fiind la discreția proprietarilor de fabrici, ateliere și alte stabilimente. Cu toate acestea, legislația economică, a educației, a ocrotirii sănătății, a organizării armatei, cultelor, a reglementării ordinii publice, a bogățiilor subsolului, a Domeniilor Regale, reglementării ocupațiilor, a învoielilor agricole, a creditelor financiare, a comerțului, a creditului rural au creat premisele dezvoltării moderne⁴⁹.

⁴² Luchian C. Deaconu, Otilia E. Gherghe, *op. cit.*, p. 169–170.

⁴³ Sorin Liviu Damean, *Carol I al României*, vol. I (1866–1881), București, Editura Paideia, 2000, p. 38.

⁴⁴ V. Mihoarea, *Răscoala grănicerilor de la 1866*, București, Editura Academiei R.P.R., 1958, p. 37–71; Constantin Corbu, *Țărănimea din România între 1864–1888*, București, Editura Științifică, 1970, p. 65–106.

⁴⁵ Constantin C. Giurescu, *Viața și opera lui Cuza-Vodă*, București, Editura Științifică, 1966, p. 291–292.

⁴⁶ Alexandru Cernat, *Prima vizită a domnitorului Carol I la Craiova – 2 mai 1867*, în „Oltenia. Studii și comunicări. Arheologie-Istorie”, Muzeul Olteniei Craiova, vol. XXVII, 2020, p. 271–281.

⁴⁷ Stelian Neagoe, *op. cit.*, p. 47–49; Vezi și Ioan Scurtu, *Istoria românilor în timpul celor patru regi (1866–1947)*, ediția a IV-a, revăzută și adăugită, vol. I – *Carol I*, București, Editura Enciclopedică, 2011, p. 80–84.

⁴⁸ *Istoria Craiovei*, p. 70.

⁴⁹ Florin Nacu, *Repere legislative din istoria Olteniei (1866–1914)*, în „Arhivele Olteniei”, Serie Nouă, nr. 33, 2019, p. 68.

Lupta de eliberare națională a popoarelor balcanice, declanșarea, în 1875, a războaielor din Bosnia și Herțegovina și, în 1876, în Serbia și Muntenegru, au determinat România să intensifice demersurile diplomatice în vederea cuceririi independenței și pregătirile pentru sporirea capacității de luptă a armatei. Participarea acesteia la luptele de la Plevna, Rahova, Smârdan, Vidin, contribuția sa la înfrângerea Turciei, obligată să capituleze la 23 ianuarie 1878, a constituit pilonul principal al obținerii independenței de stat⁵⁰. Ostașii Olteniei au constituit o prezență dinamică pe întreaga perioadă de desfășurare a războiului, oferind un greu tribut de sânge în lupta pentru cucerirea independenței⁵¹.

Simpatia și adeziunea locuitorilor pentru ideea de „independență” și pentru susținerea războiului s-a oglindit și prin sprijinul material consistent pe care populația l-a dat, fără să fie constrânsă. Oltenia era în imediata apropiere a frontului și această realitate a făcut ca de aici să fie rechiziționate cele mai mari cantități de cereale, vite de tracțiune și de consum, precum și alte materiale necesare trupelor⁵².

În ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, cel mai mare oraș al Olteniei, Craiova – cu cei peste 40.000 locuitori –, era un centru urban ce avea mici fabrici și ateliere de produse chimice, mașini agricole, arte grafice, tăbăcării etc. Curând, au apărut și mici fabrici metalurgice, specializate în construirea de mașini și unelte agricole, pentru a satisface nevoile agriculturii din zona Olteniei⁵³. Pe scară mult mai mare, datorită profiturilor ridicate care se obțineau, s-a dezvoltat industria ușoară. Aproape toate stabilimentele industriale erau specializate în prelucrarea produselor agricole, aceasta fiind, de fapt, trăsătura caracteristică a industriei din Oltenia. Ca atare, morile, brutăriile etc. au ocupat un loc principal în ponderea industriei regionale. La finalul secolului al XIX-lea, dezvoltarea industriei, comerțului și băncilor a dus la dezvoltarea numerică a burgheziei oltene și la creșterea puterii economice și politice a acesteia⁵⁴.

În plan politic, până în 1888, s-a desfășurat marea guvernare liberală, pentru ca, până în 1895, conservatorii să dețină conducerea guvernului României. Pe timpul guvernării conservatoare a fost elaborată o legislație complexă, menită să modernizeze statul, acoperind domenii esențiale, cum ar fi cele bancare, industriale, vamale, comerciale, de exploatare a solului etc.⁵⁵. Astfel, orașele din întreaga Oltenie au fost

⁵⁰ N. Adăniloie, I. Gh. Cupșa, *Războiul pentru independența națională a României 1877–1878*, București, Editura Politică, 1967, p. 33–87; Nicolae Ciachir, *Războiul pentru independența României în contextul european (1875–1878)*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1977, p. 195–211; Dumitru Mazilu, *Independența națională. Gândire și acțiune românească*, București, Editura Militară, 1978, p. 71–80.

⁵¹ Dintr-un total de 1059 de ostași ai Olteniei morți pe câmpul de luptă, 309 erau mehedinteni, 241 gorjenii, 203 doljeni, 199 vâlceni și 97 românățeni; Luchian C. Deaconu, Otilia E. Gherghe, *op. cit.*, p. 263.

⁵² Ilie Vulpe, *Ecoul proclamării Independenței de Stat a României în Craiova și județul Dolj*, în „Oltenia. Studii. Documente. Culegeri”, Seria a III-a, an XI, nr. 1, Craiova, 2007, p. 72.

⁵³ Vladimir Osiac, *Dezvoltarea industriei în Oltenia la începutul secolului al XX-lea*, în „Oltenia. Studii și comunicări. Istorie”, vol. I, Craiova, 1974, p. 178.

⁵⁴ *Istoria Craiovei*, p. 76–78.

⁵⁵ Ion Bulei, *Conservatori și conservatorism în România*, București, Editura Enciclopedică, 2000, p. 163–189; *Istoria românilor*, vol. VII, tom II – *De la Independență la Marea Unire (1878–1918)*, coordonator: Acad. Gheorghe Platon, București, Editura Enciclopedică, 2003, p. 33–34.

„cucerite” de formele capitalismului comercial, de începuturile capitalismului financiar (încă dominat de camătă) și de predominanța componentei etnice străine (de regulă, evreiești). În aceste condiții, surplusul de populație rurală a contribuit la nerentabilizarea agriculturii, la ineficiența reformelor funciare și a fost expus sărăcirii.

Bibliografie

Lucrări generale, studii și articole

- Adăniloie, N., Cupșa, I. Gh., *Războiul pentru independența națională a României 1877–1878*, București, Editura Politică, 1967.
- Berindei, Dan, *Frământările orășenești din noiembrie 1860 în Țara Românească. Turburările de la Craiova și Ploiești*, în „Studii și articole de istorie”, I, București, Societatea de Științe Istorice și Filologice din R.P.R., 1956.
- Berindei, Dan, *Epoca Unirii*, ediție revăzută și adăugită, București, Editura Corint, 2000.
- Bulei Ion, *Conservatori și conservatorism în România*, București, Editura Enciclopedică, 2000.
- Cernat, Alexandru, *Prima vizită a domnitorului Carol I la Craiova – 2 mai 1867*, în „Oltenia. Studii și comunicări. Arheologie-Istorie”, Muzeul Olteniei Craiova, vol. XXVII, 2020.
- Ciachir, Nicolae, *Războiul pentru independența României în contextul european (1875–1878)*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1977.
- Ciachir, Nicolae, *Marile Puteri și România (1856–1947)*, București, Editura Albatros, 1996.
- Ciobotea, Dinică, Osiac, Vladimir, *Craiova și mișcarea unionistă din Principate în anii 1856–1857*, în lucrarea „Paradigmele istoriei”, vol. I, Iași, Editura Demiurg, 2009.
- Cojocariu, Mihai, *Partida națională și constituirea statului român (1856–1859)*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1995.
- Cojocaru, Dumitru, *Legislația în timpul domniei lui Barbu Știrbei*, în „Analele Universității din Craiova”, Seria Istorie, Anul XVI, Nr. 1(19)/2011.
- Corbu, Constantin, *Țărănimea din România între 1864–1888*, București, Editura Științifică, 1970.
- Croitoru, Gabriel, *Opinii istoriografice privind evoluția urbană a orașelor din Oltenia 1859–1916*, în „Arhivele Olteniei”, Serie Nouă, nr. 24, 2010.
- Damean, Sorin Liviu, *Carol I al României*, vol. I (1866–1881), București, Editura Paideia, 2000.
- Deaconu, Luchian, Gherghe, Otilia, *Oltenia și Unirea Principatelor*, Craiova, Editura Aius, 1999.
- Deaconu, Luchian C., Gherghe, Otilia E., *Craiova 1859–1878. De la Alexandru Ioan Cuza la Carol I*, Craiova, Editura Sitech, 2000.
- Gal, Ionel, *Informații documentare externe referitoare la ecoul internațional al Unirii Principatelor*, în lucrarea „Unirea Principatelor și Puterile Europene”, București, Editura Academiei R.S.R., 1984.
- Ghionea, Georgeta, *Repere social-economice în evoluția urbană a orașului Craiova. Întreprinzători evrei (secolul al XIX-lea – prima jumătate a secolului al XX-lea)*, în „Arhivele Olteniei”, Serie Nouă, nr. 33, 2019.
- Giurescu, Constantin C., *Viața și opera lui Cuza-Vodă*, București, Editura Științifică, 1966.

- Iordache, Anastasie, *Principatele Române în epoca modernă*, vol. II – *Administrația regulamentară și tranziția la statul de drept (1831–1859)*, București, Editura Albatros, 1998.
- Iorga, Nicolae, *Viața și domnia lui Barbu Dimitrie Știrbei, domn al Țerii Românești (1849–1856)*, București, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, 1905.
- Isar, Nicolae, *Istoria modernă a românilor*, ediția a II-a, partea a II-a: 1848–1878, București, Editura Fundației „România de Măine”, 2005.
- *Istoria Craiovei*, colectivul de autori: Titu Georgescu, Constantin Bărbăcioru, Florea Firan, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1977.
- Platon, Gheorghe (coordonator), *Istoria românilor*, vol. VII, tom II – *De la Independență la Marea Unire (1878–1918)*, București, Editura Enciclopedică, 2003.
- Mazilu, Dumitru, *Independența națională. Gândire și acțiune românească*, București, Editura Militară, 1978.
- Mihordea, V., *Răscoala grănicerilor de la 1866*, București, Editura Academiei R.P.R., 1958.
- Murgescu, Bogdan (coordonator), *Istoria României în texte*, București, Editura Corint, 2001.
- Nacu, Florin, *Repere legislative din istoria Olteniei (1866–1914)*, în „Arhivele Olteniei”, Serie Nouă, nr. 33, 2019.
- Neagoe, Stelian, *Istoria guvernelor României*, București, Editura Machiavelli, 1995.
- Nicolescu, Constantin, Ciobotea, Dinică, Cojocaru, Emilian, Zarzără, Ion, *Din istoria instituției Poliției în județul Dolj*, vol. I – până la anul 1878, Craiova, Editura MJM, 2014.
- Oncescu, Iulian, *Texte și documente privind istoria modernă a românilor (1774–1918)*, ediția a 2-a, Târgoviște, Editura „Cetatea de Scaun”, 2011.
- Osiac, Vladimir, *Dezvoltarea industriei în Oltenia la începutul secolului al XX-lea*, în „Oltenia. Studii și comunicări. Istorie”, vol. I, Craiova, 1974.
- Pascu, Ștefan, Maior, Liviu, *Culegere de texte pentru istoria României*, vol. I, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1977.
- Platon, Gheorghe, *Românii în veacul construcției naționale. Națiune, frământări, mișcări sociale și politice, program național*, București, Editura Enciclopedică, 2005.
- *Relațiile internaționale ale României în texte și documente (1368–1900). Culegere selectivă de tratate, acorduri, convenții și alte acte cu caracter internațional*, lucrare întocmită de prof. univ. dr. doc. Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu, Gheorghe Gheorghe, București, Editura Politică, 1971.
- *Românii la 1859. Unirea Principatelor Române în conștiința europeană. Documente externe*, vol. I, ediție de documente întocmită de Vasile Arimia și colab., București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984.
- Scafeș, Cornel I., Zodian, Vladimir, *Barbu Știrbei*, București, Editura Militară, 1981.
- Scurtu, Ioan, *Istoria românilor în timpul celor patru regi (1866–1947)*, ediția a IV-a, revăzută și adăugită, vol. I – Carol I, București, Editura Enciclopedică, 2011.
- Stoenescu, Alex Mihai, *Istoria Olteniei*, București, Editura RAO, 2011.
- Theodorian-Carada, M., *Răscoale în Craiova*, în „Arhivele Olteniei”, anul IV, nr. 18–19, Craiova, martie–iunie 1925.
- Vulpe, Ilie, *Ecoul proclamării Independenței de Stat a României în Craiova și județul Dolj*, în „Oltenia. Studii. Documente. Culegeri”, Seria a III-a, an XI, nr. 1, Craiova, 2007.

